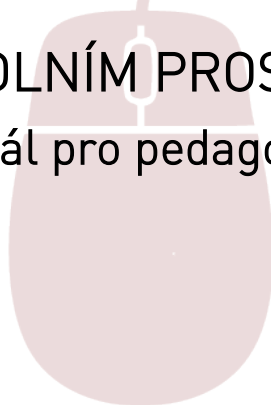

KYBERŠIKANÁ

VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ

Metodický materiál pro pedagogické pracovníky

Národní centrum bezpečnějšího internetu

2012

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

KYBERŠIKANA VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ

Metodický materiál pro pedagogické pracovníky

Nebojte se tématu aneb co s metodikou

Dostává se Vám do rukou metodický materiál zaměřený na kybernetickou šikanu ve školním prostředí. Materiál má poskytnout oporu pro lepší porozumění fenoménu elektronického násilí a šikany mezi žáky, obsahuje přehled problematiky, základní informace pro pomoc obětem kyberšikany a praktické listy pro preventivní práci s žáky.

Pedagog nemusí být expertem na internet a komunikační a informační technologie, aby mohl se svými žáky hovořit o rizicích, které s sebou nese jejich používání. Nebojte se proto s žáky hovořit o tom, co jim internet a mobilní zařízení přináší, jak je používají a s kým se v kyberprostoru setkávají. Povídejte si s nimi také o jejich roli v prostředí internetu, o jejich online identitě. Hovořte o tom, jaká specifika má komunikace, když člověk nestojí druhému tváří v tvář a jaká má taková komunikace úskalí. Předajte svým studentům, že i v prostředí internetu platí morální a etická pravidla.

O problematice

Kyberšikana je jednou z forem psychické šikany a řadí se mezi sociálně patologické jevy. O kyberšikaně hovoříme, pokud agresor oběť úmyslně, zpravidla opakovaně ohrožuje, pronásleduje a týrá psychicky a zneužívá k tomu moderní komunikační nástroje a internet. Stejně jako u jiných forem šikany je primárním cílem útočníka ublížit oběti.

Čím je kyberšikana tak nová?

Kyberšikana je nová tím, že se její zbraní staly moderní komunikační technologie - mobilní telefon, email, chat, sociální sítě. Odehrává se ve virtuálním světě, zpravidla bez přímého kontaktu, v kyberprostoru. Nová je také v tom, že se agresorem může stát kdokoli, že oběti šikany "tváří v tvář" dává možnost odvety a že se stále častěji stává prostředkem msty. Nová je v tom, že otevřela úplně novou dimenzi rozvoje patologie mezilidských vztahů.

Prostorová neomezenost

Kyberšikana se neomezuje jen na prostory třídy nebo školní dvůr: kyberšikana prostřednictvím mobilních telefonů a internetu pronásleduje dítě i v jeho domově, které tak nemá před elektronickými útoky úniku.

Časová neomezenost

Stejně jako prostorově, je kyberšikana neomezená i časově. Nekončí se školním zvoněním a trvá tak dlouho, dokud má oběť zapnutý internet nebo mobil, většinou tedy 24 hodin denně.

Široké sociální dopady

S tím, jak snadno se na internetu šíří digitální obsah, je jednoduché rozšířit i fotografii, video nebo text, který někoho ponižuje, šíří o něm nepravdivé nebo popudlivé informace. Nejsnazší je to v sociálních sítích, na portálech pro sdílení videí a veřejných chatech, kde má k takovým materiálům přístup každý uživatel internetu. U rozvinutých šikan dochází k veřejnému hlasování, peticím, masovým komentářům na úkor oběti. S počtem diváků úměrně narůstá i frustrace oběti.

Obtížná rozpoznatelnost

Kyberšikana jako jedna z forem psychické šikany nepůsobí viditelné modřiny a krvavé šrámy. Může proto zůstat svému okolí dlouho skrytá. Přesto působí zranění neméně vážná a obtížně léčitelná (např. úzkostné poruchy, posttraumatické poruchy, deformuje rozvoj sociálních a morálních kompetencí). Proto je důležité rozvíjet citlivost k signálům elektronického násilí mezi žáky a nepodceňovat je.

Anonymita

Anonymita posiluje účinnost násilných zpráv a útoků. Přestože s velkou pravděpodobností bude útočník ze stejné kolektivy jako oběť, často zůstane záměrně skrytý, aby zvýšil strach a utrpení oběti. Stačí vytvořit falešný profil na sociální síti, neznámou e-mailovou adresu či zřídit simkarty s novým číslem, a oběť se nikdy nemusí dozvědět, kdo na ni útočí.

Kyberšikana a školní šikana se prolínají

Výzkumy potvrzují (EU Kids online, 2010), že nejčastější formou šikanování mezi dětmi je stále šikanování tváří v tvář. Zkušenost se školní šikanou uvádí 19 % dětí ve věku 9 - 16 let, s tou elektronickou průměrně 8 %. Dle výzkumu projektu Minimalizace šikany, Mediaresearch, 2010, pochází 51 % útočníků přímo ze třídy oběti, 27 % ze stejné školy. Pouze 17 % původců útoků zůstává oběti skrytých. Kyberútoky u školních dětí proto nelze řešit odděleně, jako ojedinělou událost. Je třeba je posuzovat jako možný ukazatel různě rozvinuté šikany školní, kde kyberšikana je jednou z jejích zbraní. V případě odhalení elektronického násilí mezi školními dětmi postupujeme dle zásad první pomoci při školním šikanování (Kolář, 2011). Zásadou je, že vždy šetříme vztahy ve třídě, kde se i ojedinělé elektronické násilí objevilo. K rozvoji školní šikany a kyberšikany může přispět konstelace dětské skupiny, přítomnost dítěte zvýšeně zranitelného, dítěte s agresivní zkušeností, malá připravenost pracovníků školy k detekci a řešení.

Každé desáté české dítě zažilo kyberšikanu

V Českých podmínkách existují dva základní výzkumy. Výzkum projektu Minimalizace šikany, provedený v roce 2009 společností MediaResearch, ukázal, že 10 % českých dětí bylo v posledním půlroce obětí kyberšikany. Při šetření se zjistilo, že téměř polovina obětí vůbec netušila, že může v jejich případě jít o kyberšikanu. Výzkum Centra prevence rizikové virtuální komunikace hovoří o číslech mnohem vyšších. Dle tohoto výzkumu bylo obětí některé z formy kyberšikany více než 59 % školních dětí. V rámci celoevropského výzkumu EU Kids online uvádí zkušenost s elektronickou šikanou 8 % českých dětí ve věku 9 - 16 let.

Jak se kyberšikana projevuje?

Mobilní telefony

Mobilní telefon je nejčastějším prostředkem šikanování. Většina školních dětí disponuje vlastním telefonem a ten je první zbraní po ruce. Mobilní telefon bývá zneužíván k zasílání výhrůžných a urážlivých SMS, opakovanému prozvánění, nepříjemným hovorům, fotografování a natáčení dehonestujících videí. Agresivní zprávy často přicházejí z neznámých telefonních čísel. U rozvinutějších šikan může dojít až k „zavalení“ oběti zprávami a telefonáty z mnoha čísel. Zneužíván bývá i telefon oběti. Bývá uváděn jako kontakt v nejrůznějších falešných inzerátech, oběť je pak bombardována nechtěnými dotazy a kontakty (jako např. poskytovatel erotických služeb, výhodného prodeje, zájemce o seznámení).

Videoportály

Nejrůznější ponižující videa obvykle spatří světlo světa na některém z portálů pro sdílení videí, nejčastěji na YouTube, kde je oběť kyberšikany zachycená na videu vystavena veřejnému posměchu. Když se oběť o takovém videu dozví, má možnost požadovat jeho smazání, a to u autora videa nebo se může obrátit přímo na YouTube. Požádat o pomoc s odstraněním takového materiálu může rovněž na Horké lince, intervenčním centru pro boj se škodlivým či nezákonným obsahem na internetu, www.horkalinka.cz.

Emaily a chaty

Posílání výhrůžných emailů a zpráv, nevyžádaných obrázků (např. pornografických), spamování, krádež hesla k emailu a jeho následné zneužití – tak je možné zneužít email nebo chat k šikanování. Emailová komunikace obvykle probíhá mezi dvěma lidmi a kyberšikana tak je zcela soukromá. Chaty umožňují komunikaci i skupiny lidí, před kterou může agresor oběť ponižovat, urážet nebo ji vytěšňovat ze skupiny diskutujících.

Webové stránky

Webovou stránku může vytvořit kdokoliv, tedy i člověk, který chce stránku zneužít k útoku na někoho jiného. Veřejnosti tak zpřístupní např. stránku s ponižujícími fotkami a videi oběti, doplní je o pikantní komentáře a dá prostor i ostatním uživatelům, aby se k materiálům dle libosti vyjádřili.

Sociální sítě

Mezi dospívajícími stále oblíbenější sociální sítě jsou ideálním místem pro nenápadnou i zcela otevřenou kyberšikana: zveřejňování fotografií a vide bez vědomí oběti, jízlivé komentování profilu oběti a posílání nadávek, vytěšňování ze skupiny vrstevníků pomluvami a urážkami. Ke kyberšikaně může být také zneužit falešný profil oběti, vytvořený někým jiným, kde se oběť projevuje a vyjadřuje společensky nepřijatelným způsobem.

Sociální sítě a děti

Profil v některé ze sociálních sítí má **72 % českých dětí** (v ČR se v naprosté většině jedná o Facebook).

Ve věku mezi 13 a 16 lety má profil **90 % dětí**, mezi 9 a 12 lety **52 % dětí** (zdroj: EU Kids online).

Přitom **věková hranice** pro uživatele je v pravidlech užívání Facebooku stanovena na **13 let**.

Na Facebooku je přes 7.5 milionu dětí pod 13 let.

Násilná petice na Facebooku jako zbraň kyberšikany

The screenshot shows a Facebook comment thread. The main comment is a petition: "Kdo nenávidí [redacted] Tak SEM Jo do ní!! xD :x Pítka jedna! :x". Below it are several replies from users: Iveta ("joo tvrdě do ní holky!!! :)"), Lucie ("neznám, nesoudím... jenom ve škole na mě čumí jak pipka"), Tekelína ("však ona si tohle všechno zaslouží!! už od první třídy mně srala!!"), David ("xD xD to prdel do huby ji dejte :-D"), Tekelína ("jo kurwa !!! dostane!!"), and Koki ("MRDKA :D mohla by dostat přes hubu :D jednou za čas... možná by se jí správil ten obličej... :D").

Happy Slapping

Happy Slapping, v doslovném překladu něco jako „veselé fackování“, označuje natáčení reálného fyzického napadení nic netušící oběti. Zpravidla se jedná o útok na náhodně vybranou, „kolemjdoucí“ oběť, se kterou nemá útočník žádný specifický vztah. Jeden nebo více útočníků napadne oběť a další z agresorů celý útok natáčí na kameru nebo mobilní telefon. Motivace pachatelů bývají jiné než u kyberšikanů. Cílem je získat maximálně šokující, „originální“, často co nejbrutálnější, ale autentické video, které agresori zveřejní na některém z portálů pro sdílení videí a těší se z rostoucího počtu zhlédnutí. Důsledky útoků mohou být fatální. Pořízení takového videa bývá iniciačním rituálem pro přijetí do různých mladistvých skupin. Nicméně natáčení fyzického nebo sexuálního útoku a její následné zveřejnění může být prostředkem k týrání kyberšikanované oběti. Jedním z nejtragičtějších příkladů je případ polské studentky Anny Holmann. Natočení sexuálního útoku ve škole předcházelo dlouhodobé ponižování a ataky ze strany spolužáků. Anna ponižení neunesla a zaplatila životem.

Happy slapping a trestní právo

V České republice happy slappingové jednání není trestným činem, ale není ani beztrestné. Např. situace, kdy útočník z ničeho nic napadne tyčí kolemjdoucí oběť, zatímco je natáčen komplicem, a následně spolu umístí video na internet, může být posouzena pravděpodobně hned jako několik trestných činů: např. těžké ublížení na zdraví (při ochrnutí aj. podobném dopadu), nepřekažení trestného činu a neoznámení trestného činu (ze strany komplice), následně neposkytnutí první pomoci. Záležet bude vždy na konkrétním průběhu jednání. V úvahu proto připadá např. i podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod, ohrožování výchovy dítěte, schvalování trestného činu, podněcování k trestnému činu aj. (při méně závažném jednání půjde nejčastěji o některý z přestupků proti občanskému soužití). Některé evropské státy mají Happy Slapping přímo zakotven v trestně právních předpisech. Ve Francii je Happy Slapping trestným činem od roku 2007, v Anglii byl první rozsudek za happy slappingový útok vynesen v roce 2008.

Stalking

Stalking neboli nebezpečné pronásledování je takové jednání, kdy se pachatel zaměří na konkrétní osobu, kterou dlouhodobě pronásleduje, obtěžuje ji, vyhrožuje jí nebo jí blízkým osobám, a tím ve své oběti vyvolává pocity strachu. Zneužívání nových online a mobilních technologií k pronásledování se označuje jako kyberstalking. Stalking, na rozdíl od kyberšikany a happy slappingu, je zakotven v trestním zákoně a je trestným činem (nebezpečné pronásledování, § 354 TZ). Pronásledování bývá také prostředkem týrání v rámci šikany a kyberšikany.

Dítě jako oběť kyberšikany

Obětí (i pachatelem) kyberšikany se může za určitých konstelací stát prakticky kdokoli. Stejně jako šikana „tváří v tvář“ se kyberšikana vyznačuje nerovným vztahem, zneužitím síly, postavení a moci, absencí soucitu a respektu k potřebám oběti. Děti - oběti kyberšikany budou zpravidla zároveň obětí šikany školní. Obecně predisponuje k roli oběti zvýšená zranitelnost (vulnerabilita) dítěte. Ohroženy (kyber)šikanou mohou být děti jakýmkoli způsobem se lišící: děti s intelektovým hendikepem i děti nadprůměrně inteligentní, děti studium zanedbávající i děti ve studiu nadstandardně poctivé, děti s hrubými způsoby i děti s těmi nejjemnějšími atd. Neplatí vždy, že dítě musí být určitým způsobem oslabené či handicapované. I dítě asertivní, inteligentní i jinak zdatné se může stát obětí. Jsou známy případy, kdy se v rámci šikany „tváří v tvář“ dítě aktivně postavilo útočníkům a ti pak přesunuli násilí a zvýšili jeho rafinovanost právě prostřednictvím elektronické komunikace. Protože je školní šikana/kyberšikana projevem poruchy vztahů ve skupině, záleží na vývoji kolektivu, kde se konkrétní dítě ocitá a na práci pedagoga se skupinovými vztahy.

Star Wars Kid

Prvním světově známým případem kyberšikany je příběh patnáctiletého kanadského chlapce Ghislaina Razy, který jako fanoušek Hvězdných válek natočil sám sebe při boji pomyslným světelným mečem. Video se dostalo do ruky Ghislainovým spolužákům, kteří záznam umístili na internet, a tam záznam dosáhl počtu zhlédnutí 900 milionů. Celý svět znal Ghislaina Razu jako Star Wars Kida a lidé online komentovali Ghislainovy tělesné proporce i nepříliš zdařilé snahy napodobit Dartha Maula. Ghislain Raza takovou popularitu neunesl a skončil v psychiatrickém léčení.

Pedagog a kyberšikana

Pedagog může účinkovat v případech kyberšikany v zásadě ve třech rolích: jako svědek, jako oběť či jako agresor. Jako svědci mohou učitelé pomoci předejít nebo zastavit týrání nebo ho naopak udržovat.

Pedagog jako oběť kyberšikany

Také pedagog se může stát obětí kyberšikany. Zahraniční výzkumy šikany napříč zaměstnáními ukazují, že práce ve školství je jednou z těch nejrizikovějších. Za určitých nepříznivých okolností (např. konstelace skupiny) se může stát terčem elektronických útoků a šikanování v podstatě kterýkoli pedagog. Stejně jako u dětských obětí existují určité osobnostní a situační faktory usnadňující vznik šikanování (např. aktuálně zvýšená zranitelnost a reaktivita pedagoga vyplývající z celkového vyčerpání).

Pokud se učitel stane obětí kyberšikany, neznamená to nutně selhání v jeho pedagogické roli či absenci přirozené autority.

Motivem pronásledování může být touha „vyrovnat si účty“, tedy msta, potlačení nudy či motiv moci a posílení pozice v třídním kolektivu. Agresorem může být nedoceněný, „ukřivděný“ či nudící se žák, někdy také rodiče, kolega či vedení. Žáci - agresori si „oslabeného“ pedagoga velmi rychle otipují a lákají ho do konfliktních situací. Prvotní příčinou kybernetického útoku se obvykle stane konfliktní situace ve třídě, kterou pedagog neustojí. Agresor rozšíří pole své působnosti ze třídy, z prostoru „tváří v tvář“, do kyberprostoru a svou agresi vystupňuje. Na otevřené sociální síti rychle nalezne „podporovatele“ a pedagog se octne pod tlakem menší nebo větší skupiny. Tlak ze sociální sítě se samozřejmě přenáší zpětně do třídy a pedagog se ocitne v kolotoči již prakticky nekontrolovatelné agrese. Pokud pedagog vzniklou situaci neřeší, může, stejně jako dětské oběti, dojít vážné psychické újmy. Vážné důsledky má jev i pro třídu, která událostmi zůstává často trvale zasažená.

Kyberšikana učitele v ČR

Více než polovina dotázaných dětí již slyšela o případu kyberšikany učitele.

- 6 % dětí uvedlo, že znají případ kyberšikany učitele z vlastní školy.
- 7 % dětí zná případ z jiné školy.
- 32 % dětí zná nějaký případ z médií.

Zdroj: výzkum projektu Minimalizace šikany, Mediaresearch, 2009

Jak se má šikanovaný pedagog zachovat?

Nepanikařte a snažte se zorientovat. Důležité, ale mnohdy nesnadné, je odlišit, zda se jedná o neškodné studentské legrácky a škádlení kantora nebo o promyšlené násilí s cílem vám opravdu uškodit. Na nezdravé záměry poukazuje: systematickosti, promyšlenosti a opakování útoků, manipulace třídním kolektivem, ponižující komentáře a vulgarismy, předcházející konfliktní situace s kantorem. Ohrožený pedagog by neměl zůstat a snažit se o řešení sám. Přizvěte na pomoc externí odborníky, kteří situaci zmapují a zpracují s dětmi (pedagogicko-psychologická poradna), využijte poradenských služeb (Rodičovská linka Sdružení Linka bezpečí) a technické pomoci (Horká linka). I pro pedagoga platí základní doporučení: uchovávejte důkazy, blokujte agresory a nahlaste šikanující obsah a požadujte jeho stažení.

Výskyt kyberšikany učitelů

Anglický srovnávací výzkum ukázal, že učitelé jsou jednou z šikanou nejohroženějších profesních skupin. V době výzkumu se 15,5 % učitelů cítilo být šikanováno a celých 35 % uvedlo zkušenost s šikanou v posledních pěti letech. Ve 26 % případů byli původcem šikany učitele rodiče žáků.

[Zdroj: <http://www.workplacebullying.org/res/umist.pdf>].

Básnička učiteli

Příklad kyberšikany učitele ze své praxe uvádí M. Kolář [2011]:

.....Rozhodli se, že se s ním „rozloučí“. Koupili mu dárky: ponožky, které rozstříhali, plyšáka, kterého popsali sprostými slovy, prezervativy, které nafoukli jako balónky, mezi dárky mu dali igelitovou tašku naplněnou odpadky a složili mu sprostou básničku, která začínala:

***Milý pane učiteli,
Neměl jste nás rád,
Tak jsme vás začali srát.
A tak jsme vás nasrali
A skoro do blázince poslali...***

Měl značné psychické problémy z této situace už před tím. Na této ohlášené poslední hodině byly děti až zfanatizované, jak se těšily na „rozloučení“ (svítily jim oči apod.). Čtyři mu recitovaly báseň, do toho ostatní házely nafouknuté prezervativy na učitele. Dvě děti se toho neúčastnily, jedno z nich došlo pro ředitele. Když vešel, učitel byl zelený schoulený v koutě, ve třídě byl neuvěřitelný nepořádek – několik dětí zpívalo sprostou písničku....“

[Kolář M.: „Nová cesta k léčbě šikany“, Portál, Praha, 2011]

Kdo útočí na kantory?

Pedagog nemusí být šikanován pouze svými žáky. Šikanován bývá i rodiči studentů či nadřízenými pracovníky. Studie britské Association of Teachers and Lecturers (ATL) v roce 2003 zjistila, že v polovině případů šikany učitele byl pachatelem ředitel školy.

Příklad z Francie

Jako jeden z příkladů šikany a kyberšikany učitele se uvádí případ francouzských studentů Abdoula Wellea a Massire Tourého. Abdulah během vyučování hodil po své učitelce židli a fyzicky ji napadl. Podnětem byla poznámka vyučující. Massire Touré, který celý incident natáčel na mobilní telefon a během potyčky hledal nejlepší místo pro záběr, byl uznán odpovědným za neposkytnutí pomoci osobě v nebezpečí a z porušení práva na soukromí.

http://www.lemonde.fr/societe/article/2007/06/13/trois-mois-de-prison-ferme-requis-au-proces-du-happy-slapping_922788_3224.html).

Profil dětského původce kyberšikany

Stejně jako v případě obětí se původcem kyberšikany může za určitých okolností stát v podstatě kdokoli. Existuje ale psychologické a sociální „vybavení“, které dítě zvýšeně predisponuje k řešení vztahů násilným způsobem. V různých vývojových etapách se dítě může stát agresorem na základě trochu jiných vnitřních a vnějších podnětů, proto uvádíme disponující faktory s rozlišením dle vzdělávacího stupně:

Profil agresora – I. stupeň základní školy

Agresorem se častěji stává žák:

- sociálně a emocionálně nezralý, necitlivý,
- vyrůstající v prostředí, kde jsou rodiče k agresivnímu jednání tolerantnější a tvrdě trestají,
- čelící akutní rodinné krizi (rozvod rodičů) nebo vyrůstající v dysfunkční či konfliktní rodině,
- s vlastní traumatickou zkušeností (CAN syndrom),
- se skrytou specifickou poruchou učení nebo poruchou pozornosti bez projevů hyperaktivity,
- s poruchou pozornosti, hyperaktivitou a poruchami chování,
- v rodině vedený k nekompromisnímu sebeprosazení se,
- v rodině k dítěti zcela nekritické a protěžující,
- nudící se,
- nadprůměrně inteligentní.

Profil agresora - II. stupeň základní školy:

Agresorem se častěji stává žák:

- zpravidla méně úspěšný, ale s vysokou potřebou sebeprosazení,
- necitlivý, bezohledný, podezíravý,
- pocházející z výchovně nebo emocionálně chudého rodinného prostředí, přičemž nezáleží na sociálním postavení rodiny,
- vyrůstající s rodiči k dětem nekriticky vzhlížejícím a za všech okolností prosazujícím,
- fyzicky nebo psychicky zdatný, nadprůměrně inteligentní,
- se zkušeností v roli oběti šikany,
- s potřebou předvádět se a dokazovat svou převahu nad ostatními,
- s chybějícím svědomím, často lhostejný lhář, manipulátor,
- člen party, kde je většina příslušníků věkem starší než on sám.

Profil pachatele – střední škola:

Agresorem se častěji stává student:

- málo úspěšný, ale s vysokou potřebou sebeprosazení,
- s vysokým sebevědomím,
- který se s šikanou setkal na základní škole, ať už v roli agresora, svědka nebo oběti,
- s rozvíjející se disociální poruchou osobnosti nebo probíhajícím psychickým onemocněním,
- pocházející z majetné rodiny nebo jehož rodiče mají významné společenské postavení, pokud žije s představou vlastní výjimečnosti a beztrestnosti a ztrácí kontakt s realitou,
- s nezralým nebo negativně nastaveným hodnotovým systémem.

Kyberšikana může zůstat dlouho skrytá a neřešená

Zpravidla nikdo ze zúčastněných nemá zájem na jejím zveřejnění:

- **Oběti**
Oběti se potýkají s pocitem studu, ponížení a viny. Bojí se, že pokud by se svěřily, budou označeny za „práskače“ a ústrky ještě zesílí. Dítě navíc nevykazuje fyzické znaky týrání.
- **Útočníci**
Agresoři si přes častý pocit oprávněnosti svého jednání zpravidla uvědomují, že by nebylo přijato bez sankcí.
- **Svědci**
Svědci se obávají, aby se pozornost agresorů nepřenesla na ně.
- **Učitelé**
Pedagogové se obávají o status úspěšného učitele a reakce rodičů.
- **Ředitelé**
Ředitelé se bojí o dobré jméno školy, status úspěšného manažera a nové zájemce o studium.

Jak rozpoznat kyberšikanu

Včasná detekce šikany a kyberšikany je přitom klíčová. Čím déle se šikana rozvíjí, tím větší počet dětí zasahuje, pozice agresorů se upevňují, jejich útoky jsou brutálnější, traumata obětí se prohlubují a náprava je čím dál těžší. Včasnou ochranu potenciálních obětí umožňují pravidelné šetření vztahů ve třídě a práce s nimi (sociometrie). Oběť školní šikany/kyberšikany může vysílat různé signály ohrožení (o přestávkách se pohybuje v blízkosti kabinetu, je smutná, zhoršují se školní výsledky) či existují náznaky skupinového vyloučení (výsměch při zkoušení, nejrůznější „legrácky“, hrátky se jménem oběti apod).

Složitě bývá také odlišit, zda se jedná o neohrožující vtípkování a škádlení nebo cílené násilí. Hranice mezi elektronickým vtípkováním a kyberšikanou je tenká. Problémy s rozlišením mívají jak děti, tak učitelé i rodiče. Důležitým vodítkem je prožívání dítěte, vůči kterému komunikace směřuje a přítomnost/nepřítomnost respektu k jeho sdělením a potřebám ze strany skupiny. Signálem je také opakování, záměrnost a promyšlenost útoků.

Internet jako pomocník

V případě podezření zkuste vyhledat jméno potenciálně ohroženého dítěte na internetu, v sociálních sítích (stejně tak, zaslechl-li pedagog různá přízviska a přezdívky).

Ptejte se

S rozlišením, zda se jedná o ještě přijatelné škádlení či šikanující jednání, může pomoci zmapování následujících otázek.

- Jak prožívá situaci dítě, vůči kterému potenciálně násilná komunikace směřuje?
- Respektují spolužáci, pokud dá dítě najevo, že mu v situaci není dobře a že si nepřeje pokračovat?
- Řeší děti reálný konflikt jako rovnocenní partneři nebo jde o samoučelné a jednostranné násilí?
- Jedná se o ojedinělý jev nebo se útoky opakují?

Dohlížejte a zpozorněte

Sledujte vztahy v dětském kolektivu, absolvujte s dětmi pravidelné mapování a specializované preventivní aktivity (sociometrii, Specifický program proti šikanování). Nepodceňujte, jestliže dítě obdrželo i ojedinelou zraňující zprávu. Reagujte, pokud se některé z dětí stává terčem posměchu, ponižování, hrubých žertů, nepřátelsky pronášené kritiky, neopodstatněných výtek, nepřátelských až nenávistných výroků a poznámek, získalo-li ponižující přezdívku. Zpozorněte, když některé z dětí vyhledává samotu či společnost dospělého, působí smutně a chová se nejistě, horší se jeho školní výkony, je uzavřený, málomluvný. Znakem může být i dlouhodobé, systematické a jiným způsobem nevysvětlitelné odmítání používat mobilní telefon nebo počítač.

Jak řešit kyberšikanu

Kyberšikanu vždy šetříme a řešíme s vědomím, že je pravděpodobně součástí různě rozvinuté šikany školní. Léčba kyberšikany vyžaduje spolupráci všech zúčastněných: školy, rodičů oběti a oběti, svědků, rodičů agresorů i agresorů samotných. Nejlepší pozici pro vyšetření a nápravu školní (kyber)šikany má škola. Podstatné je nejprve zjistit, co se vlastně děje:

- Rozlište, zda se jedná o neohrožující škádlení či šikanu/kyberšikanu.
- Zjistěte, o jak rozvinuté násilí se jedná a odhadněte formu a stadium šikany.
- Zvolte doporučený scénář řešení – zde základní scénář pro první pomoc při výskytu počáteční školní šikany.
- Pomozte oběti s technickým řešením elektronických útoků.

Základní scénář pro počáteční šikanu s běžnou formou (Kolář, 2011)

1. Odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany
 2. Rozhovor s informátory a oběťmi
 3. Nalezení vhodných svědků
 4. Individuální rozhovory se svědky
 5. Ochrana oběti
 6. Předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru
 - a) Rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření)
 - b) Rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku)
 7. Realizace vhodné metody
 - a) Metoda usmíření
 - b) Metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise)
 8. Třídní hodina
 - a) Efekt metody usmíření
 - b) Oznámení potrestání agresorů
 9. Rozhovor s rodiči oběti
 10. Třídní schůzka
 11. Práce s celou třídou
- Příloha Školní šikanování je součástí Metodického doporučení MŠMT k prevenci rizikového chování, 2012.

Vedeme rozhovor s obětí

Rozhovor s možnou obětí musí probíhat v chráněném a bezpečném prostředí a tak, aby o něm zbytek dětského kolektivu nevěděl. To samé platí o rozhovoru se svědky, který je velmi důležitý. Oběť, ani svědky nikdy nedotazujeme veřejně, nikdy je nekonfrontujeme s agresory. I v dalším postupu velmi pečlivě chráníme zdroje informací. Pokud tak neučiníme, bývají tyto děti označeny za „udavače“ a násilí vůči nim dále eskaluje. Nepřijdou-li sami s podezřením, co nejdříve by měli být informováni i rodiče oběti. Naopak s agresory hovoříme až nakonec, po souhrnné orientaci v situaci a nejlépe s důkazním materiálem.

Jak naložit se zraňujícím materiálem

Pomozte ohroženým žákům s technickým řešením kyberšikany.

ZAJISTĚTE DŮKAZY

Oběť kyberšikany se může sama snažit zahladit všechny stopy, aby jí nic nepřipomínalo chvíle ponížení. Je ale důležité uchovat možné důkazy pro pozdější použití při vyšetřování kyberšikany (e-maily, sms, dehonestující weby, profily, chaty atp.). Můžete je ale odstranit z dosahu dítěte, a předejít tak opakované traumatizaci.

NAHLASTE

Řešíte-li na urážející nebo falešný profil na sociální síti, požádejte správce o jeho smazání, řada služeb nabízí speciální nahlašovací ikony. Často se ale jedná o zdoluhavý proces, poskytovatelé služby musí ověřovat pravdivost a oprávněnost hlášení. Pro urychlení procesu, a to zejména v případě šikanujícího obsahu na Facebooku, kontaktujte Horkou linku (horkalinka.cz). Té se může podařit obsah stáhnout během 2 dní (při hlášení přímo Facebooku může stažení trvat i měsíce). Jako důkaz si před odstraněním šikanující obsah (webovou stránku, blog, falešný profil na Facebooku) „vyfotografujte“ pomocí funkce Print Screen (Prnt Scrn) a uložte.

BLOKUJTE

Pomozte dítěti zablokovat původce zraňující komunikace. Pomohou Vám s tím operátoři u mobilních sítí i provozovatelé internetových služeb. Blokovat lze e-mailové účty, účty na instant messengerech (Skype) i sociálních sítích (Facebook). Nevíte-li si rady, požádejte o pomoc pracovníky Horké linky.

Kyberšikana a škola

Kyberšikana se odehrává v kybernetickém prostoru. Tedy v části světa, který přesahuje fyzické hranice školy. Proto se ve školní praxi občas setkáváme s námitkami, že škola povinně řeší a postihuje kázeňské přestupky a rizikové chování pouze tehdy, děje-li se prokazatelně na půdě školy a probíhá-li v době výuky. Škola pak odmítá řešit elektronické násilí mezi žáky s tím, že toto nespadá do jejich kompetencí ani odpovědnosti.

Proč raději řešit než neřešit

Zasahuje-li elektronické násilí a kyberšikana žáky školy, škola ji řeší vždy. Kyberšikana v maximální míře případů indikuje šikany školní, souvisí se školními vztahy a vytváří se na jejich podkladě. Zraňující elektronická komunikace a obsahy (webové stránky, profily na sociálních sítích) jsou často vytvářeny a dostupné v době výuky a ze školních prostor (z počítačové učebny školy, z mobilních zařízení, které děti vlastní). Neřešená kyberšikana a školní šikana graduje, zasahuje vyšší počet žáků a v závažnějších stádiích narušuje a znemožňuje výchovné a vzdělávací úsilí. Mnohé případy, které zůstaly v počátku neřešeny, končily s fatálními důsledky nejen pro oběti, ale také zúčastněné pedagogy či ředitele. Některé z praktik páchaných v rámci kyberšikany mohou naplňovat znaky trestného činu, jejich podcenění a vědomé neřešení pak může být kvalifikováno jako nepřekážení či napomáhání k trestnému činu.

Jsou děti opravdu beztrestné?

Děti do 15 let nejsou sice odpovědné trestně ani za přestupek, avšak nejsou ani „beztrestné“. Dopustí-li se činu jinak trestného, může jim soud uložit jedno či více tzv. opatření (např. výchovné omezení v podobě nestýkání se s určitými osobami nebo nezdržování se na určitém místě).

V 15-18 letech se dítě nazývá mladistvým, stává se odpovědným za přestupek a je-li dostatečně rozumově a mravně vyspělé, aby mohlo rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo ho ovládat, pak i trestně odpovědným. Jím spáchaný trestný čin se nazývá provinění a soud za něj může uložit některé z výchovných (např. napomenutí s výstrahou), ochranných (např. zabránění věci) nebo trestních opatření (např. obecně prospěšné práce nebo odnětí svobody). Není-li mladistvý dostatečně rozumově a mravně vyspělý, může mu soud uložit za čin jinak trestný ochranné opatření nebo takové opatření k nápravě, které lze uložit dítěti mladšímu 15 let. Ještě krátce po dosažení 18 let je případně spáchání trestného činu takzvaně ve věku blízkém věku mladistvých polehčující okolností při ukládání trestu.

Jak může škola preventivně působit proti kyberšikaně?

Kyberšikana se jako jedna z forem šikany řadí mezi sociálně patologické jevy. Šikana vznikne tam, kde je jí dopřáno vzniknout. Prevence brání vzniku nežádoucích jevů, ale také pomáhá odhalovat ty, které již probíhají. Prevence a boj proti (kyber)šikaně jsou proto nejen důležité, ale přímo nutné.

Preventivní povinnost školy

Škola může vést aktivní boj proti kyberšikaně v rámci celkové školní prevence vzniku a rozvoje rizikových jevů a chování. Škola je dokonce povinna realizovat co nejaktivnější a nejširší možnou prevenci. Jak uvádí Česká školní inspekce, povinnost škol i školských zařízení se vztahuje nejen na řešení projevů šikany, ale i na jejich odhalování a zejména přijímání včasných preventivních opatření: *„V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů.“*

[<http://www.csicr.cz/cz/Rodice/Na-co-se-casto-ptate/Sikana>, 2012].

Akční plán školy pro boj proti kyberšikaně

Účinnou formou prevence vzniku a rozvoje sociálně patologických jevů je pouze dlouhodobý a systematicky realizovaný plán a preventivní program. Akční plán školy pro boj proti kyberšikaně vychází z plánu školy primární prevence vzniku a rozvoje sociálně patologických jevů (minimální preventivní program) a respektuje propojenost kyberšikany se školní šikanou.

Přímá doporučení pro školy

- Zakotvěte pravidla používání mobilních zařízení a internetu do školního řádu.
- Zakotvěte řešení elektronického násilí mezi žáky či vůči pedagogům do školního řádu.
- Začněte prevenci elektronického násilí a kyberšikany do Minimálního školního programu prevence.
- Spolupracujte s odborníky a organizacemi specializovanými na prevenci kyberšikany (pracovníci policejní prevence kriminality, specializované organizace), využívejte nabízených preventivních aktivit.
- Zařaďte téma etického a bezpečného užívání internetu a mobilních technologií do školního vzdělávacího programu a do výuky. Realizujte s žáky preventivní aktivity (viz pracovní listy).
- Ustanovte jednoho proškoleného člena pedagogického týmu, který bude pro žáky kontaktní osobou v krizích spojených s elektronickým násilím.
- Instruuje žáky, komu a jakým způsobem se mohou se svým problémem s důvěrou svěřit.
- Dohodněte se s žáky na pravidlech elektronické komunikace, nechte je tato pravidla formulovat, odsouhlasit a zveřejnit (řada škol již s žáky vytváří vlastní úmluvy či charty proti kyberšikaně, např. ZŠ Lupáčova <http://aces.lupacovka.cz/>).
- Předějte žákům kontakty na pomáhající pracoviště specializované na pomoc obětem kyberšikany (Horká linka, Policejní Horká linka, Sdružení linka bezpečí – Pomoc online, Národní centrum bezpečnějšího internetu, Dětské krizové centrum, Společenství proti šikaně).
- Používejte internet, sociální sítě, portály pro sdílení videí společně s žáky k pozitivním, vzdělávacím a rozvojovým účelům.
- Sledujte neoficiální třídní a školní internetové stránky.
- Věnujte prostor a čas rozvoji třídních vztahů, komunikačních dovedností a sociální odpovědnosti.
- Pravidelně monitorujte vztahy v třídním kolektivu, podporujte ohrožené a oslabené členy. Všímejte si změn nálady ve třídách.
- S žáky hovořte, naslouchejte jim, věnujte dostatek pozornosti jejich přáním, starostem, názorům a pocitům.
- Zapojte do prevence rodiče žáků, uspořádejte semináře pro žáky zaměřené na prevenci kyberšikany a dalšího elektronického násilí.

Osobní (školní) policista

Velkou pomocí je pro školu dobrá spolupráce s konkrétní kontaktní osobou na straně Policie. V řadě zemí se již prosazuje komunitní přístup k prevenci a řešení přestupků a trestných činů páchaných dětmi a mládeží. Např. ve Finsku mají policisté pracující s dětmi osobní (policejní) profil na Facebooku a s místní komunitou čile komunikují. Jiní využívají osobních blogů či policejních chatů. Děti pak ví, na kterého konkrétního policistu se v případě krize obrátit. Doporučujeme školám navázat úzkou spolupráci nejen s pracovníky policejní prevence, kteří často působí pro velké územní celky, ale také s místním oddělením Policie. Policistou, který zná prostředí, do školy pravidelně dochází a rozumí problematice elektronického násilí nejen z trestně-právního hlediska, ale i z hlediska prožívání oběti, svědků a všech zúčastněných. Místní oddělení je zpravidla tím, které je do školy povoláváno.

hctete ji přeložit pomocí lišty Google Toolbar? [Další informace](#) Nejedná se o jazyk finský? [Pomozte nám zlepšit se](#)
koskiesimppia vaimoita. rima on esitetty tammennuasa myös poliisin omien
organisaation sisältä.

[Mikko Paateron blogi](#) | Tilaa RSS syöte

Elina Katajamäki

Nuorempi konstaapeli Elina Katajamäki on aloittanut poliisin perustutkintokoulutuksessa keväällä 2011 ja suorittaa nyt työharjoitteluaan Itä-Uudellamaalla. Tampereen yliopistosta valmistunut entinen Poliisi-tv:n toimittaja palveli ennen opintojensa alkua reilun vuoden Afganistanissa kriisinhallintatehtävissä.

17.10.2012. Huumeista, ei muumeista.

Pikkukaupungin nuorisolla oli imelänhajuinen harrastus. Kannabista polttivat nuoret ja vielä nuoremmat, ja sen välittäminen oli kiva tapa saada omat aineet vähän halvemmalla. Piiri pieni pyöri, ja parturi-, viikko- sekä synttärilahjarahat savusivat

jointteina ilmaan. Sitten poliisi puuttui asiaan.

[Elina Katajamäen blogi](#) | Tilaa RSS syöte

[http://poliisi.fi/poliisi/blog_mp.nsf/allblogs/\\$first](http://poliisi.fi/poliisi/blog_mp.nsf/allblogs/$first)

Pořizování fotografií a natáčení videí

Pořizování fotografií, nahrávání ostatních lidí mobilem a přeposílání nebo zveřejňování těchto záznamů může být porušením práva na ochranu osobnosti a autorského práva. K tomu více v metodických materiálech Ochrana osobních údajů a osobnosti a Autorská práva a ilegální stahování.

Používání mobilu při výuce

Dosud nebyla schválena novela školského zákona, která by umožnila zakázat používání mobilů ve škole nebo dala učiteli možnost mobil zabavit. Žákovi může učitel pouze udělit kázeňská opatření v souladu se školním řádem a školským zákonem. Může tedy žáka vyzvat k vypnutí mobilu, napomínat jej za vyrušování atp. Ovšem v případě zabavení mobilu (v hodnotě alespoň 5.000 Kč) se již učitel vystavuje riziku podání trestního oznámení pro krádež.

Pozitivní využívání mobilu při výuce

Mobil má neustále v kapse většina žáků, a ačkoliv bývá jejich používání během výuky zakázané, právě jejich všudypřítomnost je hlavní výhodou mobilů. Výborně se mohou hodit např. k rychlému pořizování fotografií a k natáčení videí. Sofistikovanější přístroje mohou nabídnout GPS např. pro GeoCaching a připojení k mobilnímu internetu také nemusí být bez využití – např. při výletě nebo exkurzi k vyhledání informací vztahujících se např. k historii navštíveného objektu atp.

Právní postavení školy v boji proti kyberšikaně

- Do školního řádu smíte zakotvit např. zákaz zvukových projevů mobilu v hodinách (z důvodu narušování výuky), ale nikoliv jejich nošení či používání.
- Učitel nesmí zabavit mobil aj., mohl by se tím dopustit trestného činu krádeže.
- Bez svolení zákonných zástupců žáků škola nesmí zveřejňovat osobní údaje žáků.

I. stupeň ZŠ – právní postavení školy v boji proti kyberšikaně

- Za porušení školního řádu smí škola ukládat pouze kázeňská opatření, kterými jsou napomenutí třídního učitele, důtka třídního učitele a důtka ředitele školy, snížení známky z chování, převedení do jiné třídy.

I. stupeň ZŠ – trestní odpovědnost zúčastněných

- Děti - do věku 15 let nejsou děti trestně odpovědny.
- Učitelů – učitelé vykonávající dohled (ve škole i mimo ni) nesou odpovědnost za bezpečnost a zdraví žáků, při spáchání činu jinak trestného žákem mladším 15 let mohou za následek jeho jednání odpovídat z nedbalosti.

II. stupeň ZŠ – právní postavení školy v boji proti kyberšikaně

- Za porušení školního řádu smí škola ukládat pouze kázeňská opatření, kterými jsou napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy a v případě závažného zaviněného porušení podmíněné vyloučení či vyloučení (splnil-li již žák povinnou školní docházku), snížení známky z chování, převedení do jiné třídy.
- Bez svolení zákonných zástupců žáků škola nesmí zveřejňovat osobní údaje žáků.

II. stupeň ZŠ - trestní odpovědnost zúčastněných

- Děti - do věku 15 let nejsou děti trestně odpovědny, v 15-18 letech záleží trestní odpovědnost na jejich rozumové a mravní vyspělosti.
- Učitelů – učitelé vykonávající dohled (ve škole i mimo ni) nesou odpovědnost za bezpečnost a zdraví žáků, při spáchání trestného činu žákem mladším 15 let mohou za následek takového činu odpovídat z nedbalosti.

Střední školy - právní postavení školy v boji proti kyberšikaně

- Za porušení školního řádu smí škola ukládat pouze kázeňská opatření, kterými jsou napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy a v případě závažného zaviněného porušení podmíněné vyloučení či vyloučení (splnil-li již žák povinnou školní docházku), snížení známky z chování, převedení do jiné třídy
- Bez svolení zákonných zástupců žáků či žáků starších 18 let škola nesmí zveřejňovat osobní údaje žáků.

Střední školy - trestní odpovědnost zúčastněných

- Děti - do věku 15 let nejsou děti trestně odpovědné, v 15-18 letech záleží trestní odpovědnost na jejich rozumové a mravní vyspělosti.
- Učitelů – učitelé vykonávající dohled (ve škole i mimo ni) nesou odpovědnost za bezpečnost a zdraví žáků, při spáchání trestného činu žákem mladším 15 let mohou za následek takového činu odpovídat z nedbalosti.

Povinnost školy řešit kyberšikanu

Páchanou na půdě školy.

- Škola zajišťuje bezpečnost a ochranu zdraví žáků při vzdělávání a souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb, tedy zejm. v prostorách školy, v přestávkách mezi vyučováním, při přecházení mezi budovami školy, v zařízení školního stravování a ve školní družině.

Páchanou mimo školu.

- Za současných podmínek škola nenese odpovědnost za kyberšikanu páchanou mimo školu, vzdělávání a související činnosti. Avšak zvláště hrubé slovní útoky žáka vůči pracovníkům školy se vždy považují za závažné zaviněné porušení povinností, za něž lze udělit kázeňské opatření. Tyto podmínky považujeme za problematické, už jen z toho důvodu, že ve většině případů se kyberšikana rozvíjí na základě školních vztahů a opět na ně dopadá.

Kyberšikana a trestní právo

Kyberšikana obdobně jako šikana sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů: součástí mohou být nejčastěji tyto trestné činy:

- Nebezpečné pronásledování (stalking, § 354 TZ) – např. dlouhodobě opakované pokusy kontaktovat oběť všemi dostupnými prostředky tak, že to u ní vzbudí důvodné obavy o život nebo zdraví její či jejích blízkých.
- Účast na sebevraždě (§ 144 TZ) – např. úmyslné utvrzování oběti v předsevzetí provést sebevraždu.
- Porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 TZ) – např. zachycení e-mailu předtím, než se s ním může adresát seznámit.
- Porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 TZ) – např. zveřejnění e-mailové komunikace z počítače oběti.
- Pomluva (§ 184 TZ) – např. vytvoření webových stránek zesměšňujících oběť prostřednictvím vědomého uvádění lživých informací, které mohou oběť vážně poškodit.
- Šíření pornografie (§ 191 TZ), ohrožování výchovy dítěte (§ 201 TZ) – např. zasílání pornografických videí osobě mladší 18 let.
- Poškození cizích práv (§ 181 TZ) – např. pachatel uvede oběť v omyl vydáváním se při chatování za jinou osobu a způsobí jí tím vážnou, nemajetkovou újmu (např. v rodinných vztazích).
- Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192 TZ) – např. přeposlání MMS s fotografií nahé osoby mladší 18 let předstírající sexuální styk.
- Zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 TZ) – např. přesvědčení oběti mladší 18 let nechat se fotit v sexuálně dráždivých polohách.
- Nebezpečné vyhrožování (§ 353 TZ) – např. zasílání výhružných SMS schopné vzbudit důvodnou obavu oběti o její život.
- Neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací (§ 230 TZ) – např. získání přístupu k profilu na sociální síti oběti prolomením jejího hesla a následná změna jeho obsahu.
- Opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat (§ 231 TZ) – např. „kamarád“ oběti vyzví její heslo k počítači s úmyslem vymazat data na něm uložená.
- Vydírání (§ 175 TZ) – např. pachatel nutí oběť k šikanování další osoby pod pohrůžkou zveřejnění choulostivých fotografií oběti.
- Poškození cizí věci (§ 228 TZ) – např. úmyslné poškození mobilu oběti zasláním viru.
- Útisk (§ 177 TZ) – pachatel např. zneužívá strachu oběti a k něčemu ji nutí, a to bez pohrůžky násilím.
- Šíření toxikomanie (§ 287 TZ) – např. výsměšné poznámky na sociálních sítích o drogové abstinenci oběti v úmyslu podněcovat ke zneužívání návykové látky nebo svádět k tomu oběť (nevztahuje se na alkohol).
- Podvod (§ 209 TZ) – např. pachatel se na sociální síti vydává za jinou osobu s úmyslem vylákat z oběti peníze.

Sexting

Pojem sexting je složeninou slov „sex“ a „texting“. Označuje zasílání elektronických zpráv (sms, mms, e-mailů atd.) či sdílení materiálu s erotickým a sexuálním podtextem. Zpravidla se jedná především o sexuálně orientované komentáře, odhalené fotografie a videa. Sexting je fenoménem hlavně u dospívajících (významně vyšší výskyt u dětí nad 15 let než u mladších skupin zjistil výzkum E-bezpečí, 2012), u dívek i chlapců. Mladí lidé objevující vztahy a toužící po slávě hrdě odesílají své fotografie a videa s očekáváním obdivu. Neuvědomují si, že se vystavují vysokému riziku vydírání, zneužívání a veřejného posměchu. Takové fotografie mohou pro adresáta v budoucnu znamenat prostředek k nátlaku či k zesměšnění, mohou dítě nebo jeho blízké ohrozit v budoucích vztazích i zaměstnání. Sexting probíhá nejčastěji mezi vrstevníky, výjimkou ale není ani cílené zasílání odhalených fotografií neznámým lidem (z chatu, seznamky) za úplatu. V některých zemích je sexting tvrdě postihován, v USA je trestným činem (mladiství odesílající sexuálně orientovaní se stávají sexuálními delikventy s trvalým záznamem).

Happy slapping a trestní právo

Happy slappingové jednání není v ČR trestným činem, ale není ani beztrestné. Např. situace, kdy útočník z ničeho nic napadne tyčí kolemjdoucí oběť, zatímco je natáčen komplicem, a následně spolu umístí video na internet, může být posouzena pravděpodobně hned jako několik trestných činů: např. těžké ublížení na zdraví (při ochrnutí aj. podobném dopadu), nepřekažení trestného činu a neoznámení trestného činu (ze strany komplice), následně neposkytnutí první pomoci. Záležet bude vždy na konkrétním průběhu jednání. V úvahu proto připadá např. i podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod, ohrožování výchovy dítěte, schvalování trestného činu, podněcování k trestnému činu aj. (při méně závažném jednání půjde nejčastěji o některý z přestupků proti občanskému soužití).

Dovozování úmyslu

Útočníci se mohou bránit, že své oběti nechtěli způsobit nic špatného. Na řadu pak přichází dokazování, zda útočník věděl či mohl vědět o možném nežádoucím dopadu svého jednání, a zda jej chtěl způsobit. Přihlíží se např. ke způsobu provedení útoku, vztahu mezi útočníkem a obětí, motivaci a osobním vlastnostem útočníka.

Závěr

Kyberšikana je šikana. Zpravidla je spojená se vztahy ve školním kolektivu. Škola odpovídá za vzdělávání, ale i výchovu žáků a jejich ochranu před nebezpečnými jevy. Nějaká forma šikany se objeví na každé škole. Je důležité kyberšikaně předcházet a řešit ji co možná nejdříve. Není špatná ta škola, kde se šikana objeví, ale ta, která jí neřeší a neposkytne ohroženým žákům včasnou pomoc. Existuje již řada organizací a zdrojů, které mohou být školám oporou. Tou se snaží být i tento metodický materiál.

Důležité online zdroje a kontakty:

- www.saferinternet.cz – osvětové stránky Národního centra bezpečnějšího internetu
- www.bezpecne-online.cz – stránky pro děti, rodiče a pedagogy Národního centra bezpečnějšího internetu na téma online bezpečnosti
- www.horkalinka.cz - Horká linka provozovaná Národním centrem bezpečnějšího internetu, intervenční centrum pro boj s kyberkriminalitou. Pomáhá rovněž obětem kyberšikany s odstraňováním šikanujícího obsahu.
- www.pomoconline.cz – pomáhající linka pro řešení krizí spojených s elektronickým násilím provozované Národním centrem bezpečnějšího internetu a Sdružením Linka bezpečí
- www.sikana.org - Občanské sdružení Společenství proti šikaně
- www.nebudobet.cz – stránky projektu Nebud' obět!
- <http://www.csicr.cz/> - stránky České školní inspekce
- <http://www.csicr.cz/cz/Rodice/Na-co-se-casto-ptate/Sikana> - řešení školní šikany z pohledu České školní inspekce
- www.e-bezpeci.cz – webové stránky projektu E-bezpečí
- Střediska výchovné péče – přímá pomoc při řešení kyberšikany
- <http://aplikace.policie.cz/hotline/> - Policejní horká linka pro hlášení kyberkriminality
- http://www.nasedite.cz/cs/projekty/internet_hotline - Horká linka Nadace Naše dítě.

Doporučená literatura:

- Kolář, M.: „Nová cesta k léčbě šikany“, Portál, Praha, 2011
- Hulanová L.: „Internetová kriminalita páchaná na dětech, psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality“, Triton, Praha, 2012
- Vágnerová, M.: „Psychopatologie pro pomáhající profese“, Portál, Praha, 2004
- Šámal, P. a kol.: „*Trestní zákoník*“, C. H. Beck, 2009
- Nešpor K.: „Návykové chování a závislost“, Portál, Praha, 2011
- Rogers V.: „Kyberšikana: Pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty“, Portál, Praha, 2011
- Kol. Aut.: „Jak zvládnout kyberšikanu, metodický materiál“, NCBI, 2010 (www.bezpecne-online.cz)
- Willard, N.: „Cyber Savvy: Embracing Digital Safety and Civility“, Corwin Press, 2012
- Hinduja S., Patchin J. W.: „Bullying Beyond the Schoolyard“, Corwin Press, 2009
- Hinduja S., Patchin J. W.: „Cyberbullying Prevention and Response, Expert Perspectives“, Routledge Taylor and Francis Group, 2011

Mezinárodní zdroje pro preventivní práci s dětmi:

Využijte didaktických a výukových videomateriálů vznikajících v rámci celoevropské sítě osvětových center pro bezpečnější užívání internetu INSAFE: www.saferinternet.org.

Pracovní listy

Výuková opora pro pedagogické pracovníky

Součást metodického materiálu Kyberšikana

Pracovní list č. 1

I. stupeň ZŠ

KTERÉ MODERNÍ KOMUNIKAČNÍ TECHNOLOGIE POUŽÍVÁM

Cíl činnosti:

Zjištění, které z moderních komunikačních technologií žáci používají, v jakém rozsahu a jakým způsobem (k čemu).

Časová dotace:

45 min., práce jednotlivců.

Pomůcky:

Papír formátu A4 s předtištěnými obrysy a symboly, pastelky, nůžky, lepidlo.

Průběh:

Předtištěnou figuru žáci dokreslí a vybarví tak, aby byla podobná co nejvíce jim samotným. Vystříhnou symboly komunikačních prostředků, které skutečně používají (mobilní telefon, PC nebo TV) a nalepí je do velkých kruhů. Pokud žák nevlastní, nepoužívá mobilní telefon, nebo nesleduje TV, nebo nepracuje s PC, s tímto symbolem dále nepracuje.

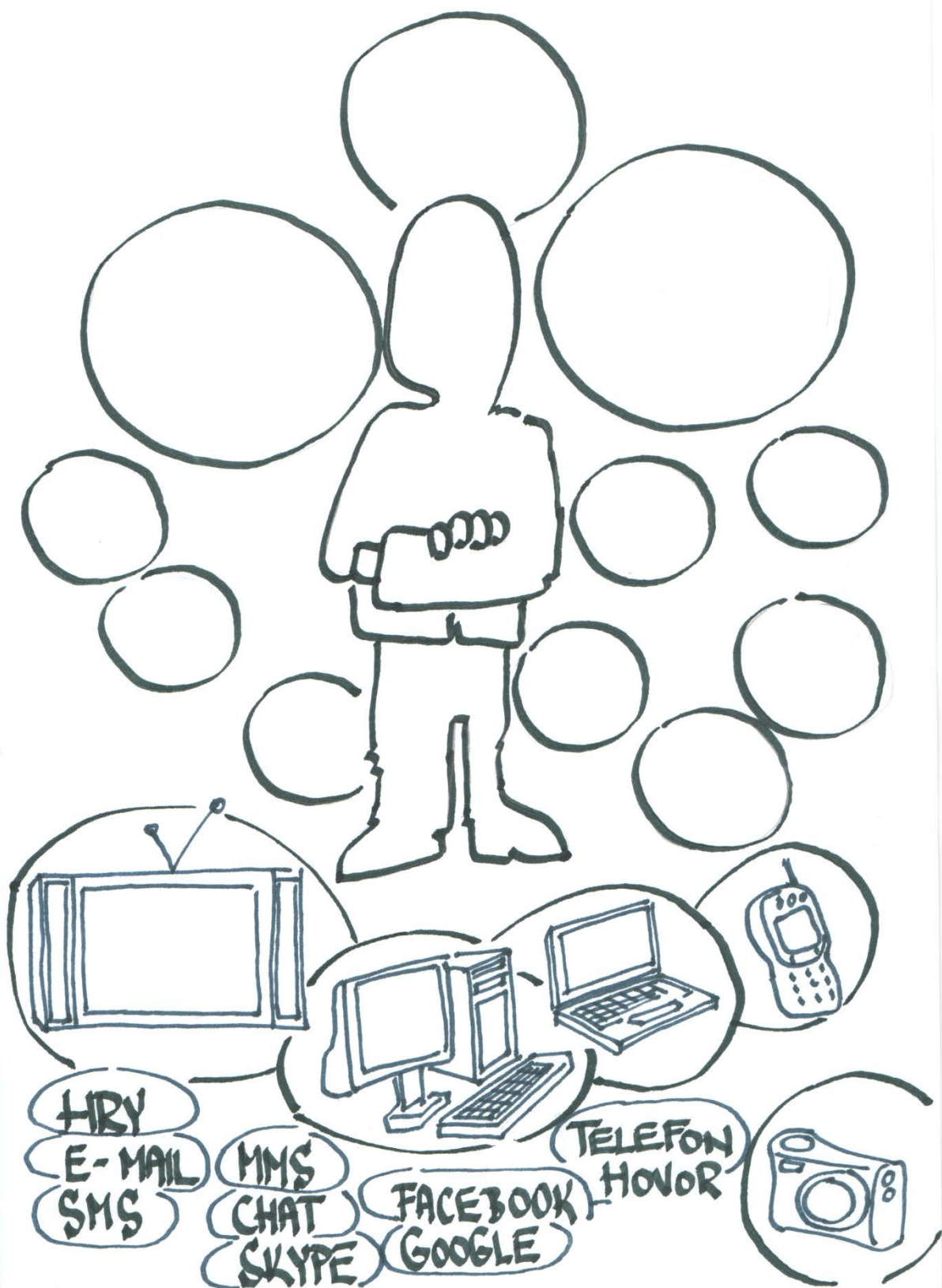
Vystříhnou symboly komunikace (video a fotografie pořízené mobilním telefonem, videoportály, emaily, hry, webové stránky, sociální sítě, chat, skype aj.), které skutečně používají a nalepí do menších kruhů.

Následuje diskuse o tom, kdo, co, v jakém rozsahu a k čemu používá.

Je vhodné použít tento pracovní list ke zjištění, kolik času denně tráví žáci sledováním TV, jakých programů, kolik času tráví na PC, jakým způsobem používají PC, kolik času tráví hraním pasivních her (např. „střílečky“), kolik času tvůrčími hrami a zda vůbec využívají nějaké výukové nebo procvičovací programy (např. TerraSoft). Možno dopisovat k jednotlivým symbolům.

Probíhá diskuse k danému tématu, kterou si moderuje pedagog dle momentální situace nebo potřeb.

Podepsané pracovní listy zůstávají vyučujícímu k dispozici pro další práci.

Pracovní list č. 2

I. stupeň ZŠ

RUKA BEZPEČÍ

Cíl činnosti:

Poskytnout žákům jednoduchý návod, jak si vybrat a zapamatovat, na koho z blízkých dospělých se mohou obrátit v případě jakéhokoliv ohrožení.

Časová dotace:

45 min., práce jednotlivců.

Pomůcky:

Papír formátu A4 s předtištěným obrvsem dětské fiurv. pastelkv. pero.

Průběh:

Předtištěnou figuru žák dokreslí a vybarví tak, aby byla podobna co nejvíce jemu samotnému. Do volného prostoru si obkreslí vlastní ruku. Po zralé úvaze do každého z prstů zapíše jména pěti dospělých lidí, kterým důvěřuje a kterým se bez obav může svěřit, kdyby se z nějakého důvodu cítil ohrožen (někdo ze spolužáků mu vyhrožuje, někdo mu posílá nepříjemné sms, maily, někdo se mu posmívá, schovává věci, bere peníze apod.)

Potom si vybere tři, na které by se obrátil v příslušném pořadí podle míry důvěry. Je potřeba se ujistit, zda žáci porozuměli, že když některá z osob není přítomna, neposlouchá nebo mu v dané věci nevěří, žák se musí obrátit na další osobu, až nalezne někoho, kdo ho bude brát vážně.

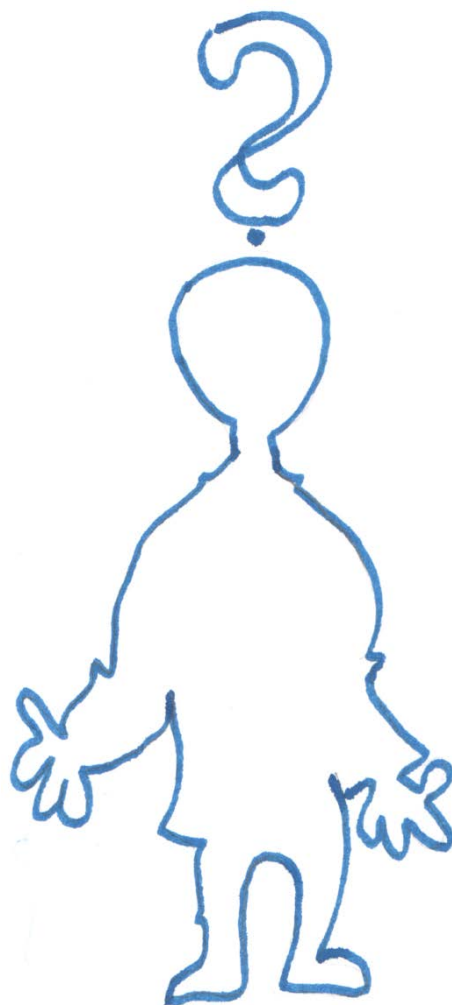
Tyto tři vybrané prsty (reprezentující prioritní osoby) žák následně ozdobí prstýnky.

Pokud znají telefonní čísla, přiřadí je ke jménům zvolených osob, aby věděli, že v případě potřeby mohou dané osobě zatelefonovat.

V průběhu činnosti je vhodná diskuse, proč je potřeba mít někoho důvěryhodného, proč je potřebné obrátit se na něj v případě ohrožení, proč je důležité umět si říci o pomoc.

Žáci si pracovní list odnášejí s sebou, mohou jej potom mít u sebe nebo si jej mohou pověsit doma. Vhodné je, aby si o tom popovídali s vybranými osobami.

Poznámka: Vybraní blízcí dospělí (maminka, babička, otec, teta z dětského domova, učitelka...) by měli mít skutečnou možnost v prospěch žáka intervenovat (uvedení otce, který žije s jinou rodinou v jiném městě nebo státě není příliš vhodné).

Pracovní list č. 3
I. stupeň ZŠ
KOMU BYCH POSLAL JAKOU ZPRÁVU

Cíl činnosti:

Uvědomění prožívání emocí a jejich projevů. Přemýšlení o tom, že na emoce reagujeme určitým způsobem, a to zejména při komunikaci. Vedení k zodpovědnosti za své jednání, zejména, při používání moderních komunikačních technologií. Tento pracovní list je také možno použít k jednoduché diagnostice úrovně pracovního tempa, pozornosti, pečlivosti a zodpovědnosti za samostatně konanou práci.

Časová dotace:

45 min., práce jednotlivců.

Pomůcky:

Papír formátu A4 s předtištěným obrysem tří siluet.

Pracovní postup:

Žáci si vyberou, která silueta představuje dobrého, laskavého spolužáka, která spokojeného a která rozzlobeného. Platí pravidlo individuální volby dle vlastní fantazie.

Na druhou stranu papíru píšou zprávy/vzkazy fiktivním spolužákům. Žáci se zamýšlejí nad reakcemi na emoce ostatních lidí a jejich projevy v komunikaci.

Jak můžeme reagovat, když je někdo rozzlobený?

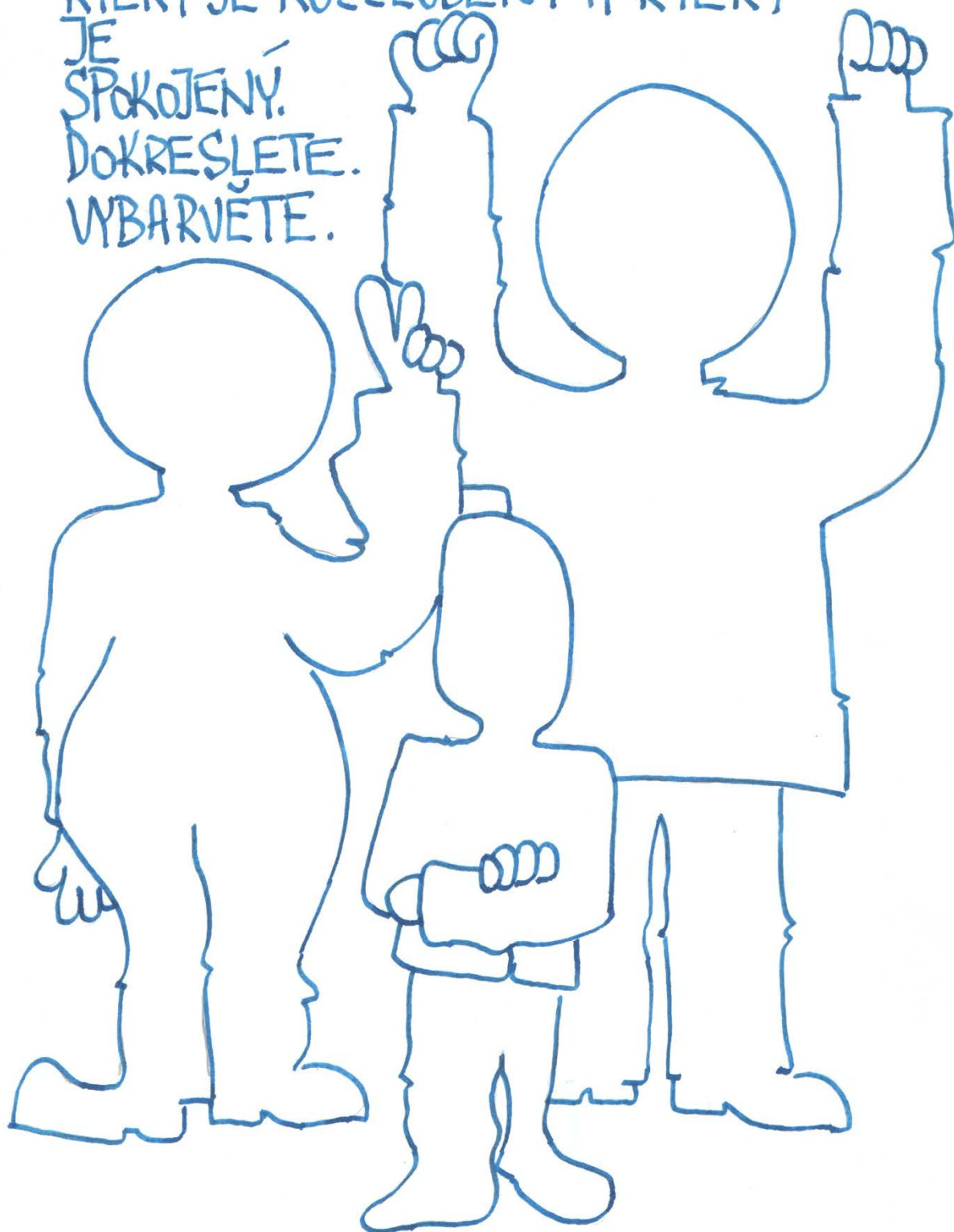
Jak zpravidla reagujeme, když je někdo spokojený?

Jak reagujeme, když je k nám někdo laskavý?

Napište takové smsky.

Následuje předčítání některých zpráv, tuto fázi si moderuje pedagog dle vlastního uvážení.

VYBERTE SI, KTERÝ JE DOBRÝ-LASKAVÝ,
KTERÝ JE ROZZLOBENÝ A KTERÝ
JE
SPOKOJENÝ.
DOKRESLETE.
VYBARVĚTE.

Pracovní list č. 4

II. stupeň ZŠ

JÁ OBĚŤ

Cíl činnosti:

Pěstování schopnosti vcítění se do pozice oběti.

Časová dotace:

45 min, práce jednotlivců.

Pomůcky:

Papír formátu A4 s předtištěným obrysem postavy a komiksové bubliny, pastelky, psací potřeby.

Průběh:

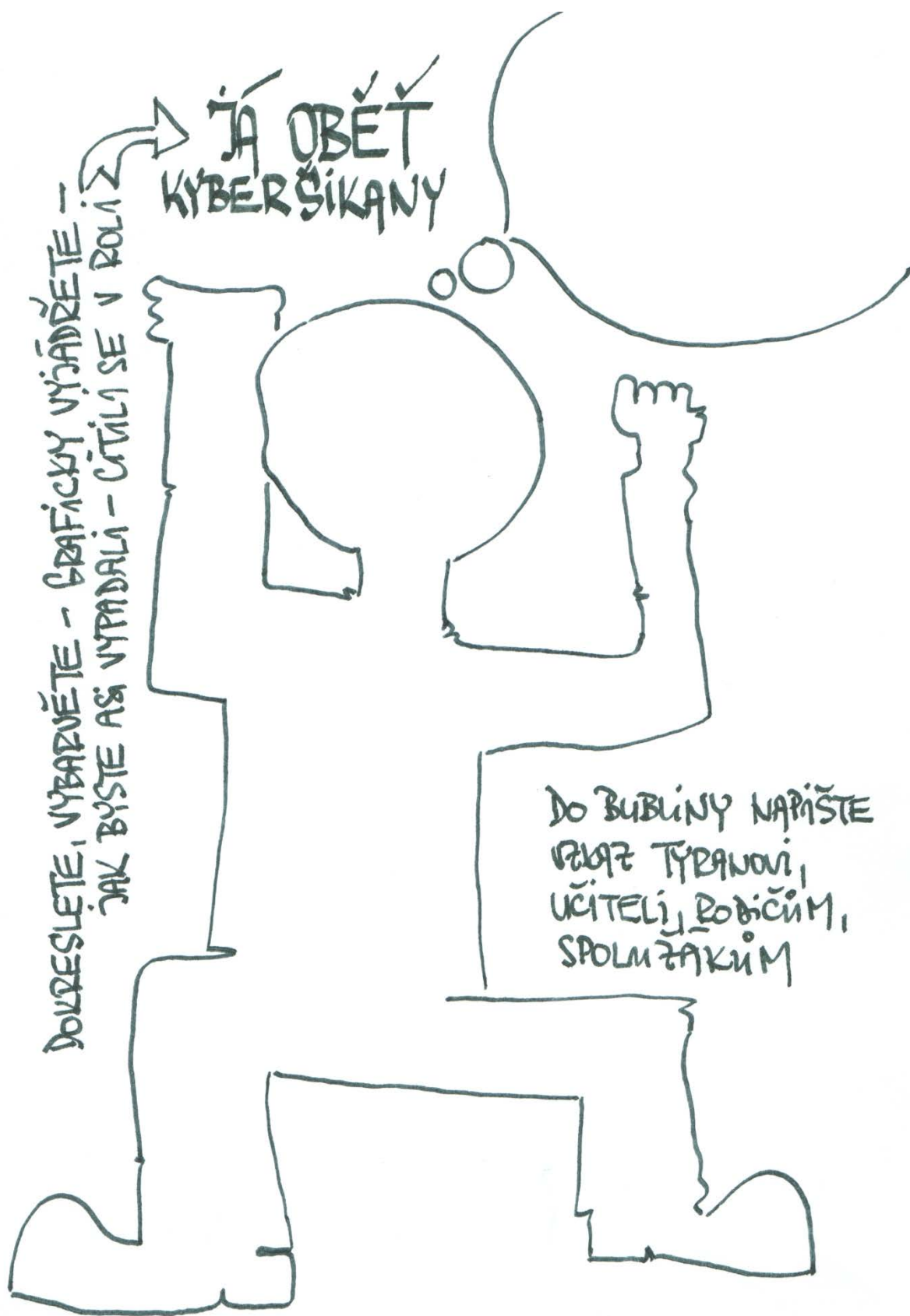
Předtištěnou figuru žák dokreslí a vybarví tak, aby byla podobna co nejvíce jemu samotnému. Dokresluje a vybarvuje dle vlastní fantazie, v níž si představuje sám sebe v roli oběti kyberšikany.

Do bubliny napíše, jak by se cítil jako oběť kyberšikany, zaměřujeme se na prožívání, tedy co nejreálnější pocity. Dále je do bubliny možno vpisovat žákovy myšlenky (myšlenky oběti) a vzkazy jeho tyranům, popřípadě dospělým z žákova okolí. Počet bublin si žák může určovat podle množství svých vyjádření.

V závěru probíhá interpretace vždy několika pocitů, myšlenek, vzkazů tyranům nebo dospělým. Žáci se střídají, aby se dostalo prostoru co největšímu počtu z nich. Pracovní listy si pedagog ponechá pro svou potřebu, z obsahu bublin je možno vyčíst nejrůznější informace.

Poznámka:

Vedeme žáky k co nejrozvinutějším vyjádřením.

Pracovní list č. 5
II. stupeň ZŠ
JAK JE SNADNÉ UBLÍŽIT

Cíl činnosti:

Uvědomit si, jak snadné je někomu ublížit prostřednictvím moderních komunikačních technologií (mobilní telefon, mail, chat, Skype) a jak bezbranná a bezmocná se v tu chvíli cítí oběť.

Časová dotace:

2 x 45 min. (dvouhodinovka), práce skupin.

Pomůcky:

Silnější papír formátu A1 (např. balící), silné popisovače (4 barvy pro každou skupinu).

Průběh:

Žáci se rozdělí do samostatných pracovních skupin po čtyřech. Pracoviště by měla být od sebe co nejvzdálenější

Krok 1:

Vytvořte si dva fiktivní žáky, např. Petr a Pavel.

Krok 2:

Petr pronásleduje Pavla prostřednictvím sms, mailem, očerňuje jej na Facebooku. Dohodněte se, jaké je téma/obsah pronásledování. Napište sérii zpráv (sms, mms, mail...), kterými Petr pronásleduje Pavla. Zprávy jsou zpočátku mírné, jejich závažnost, agresivita postupně roste. Žáci vytvoří cca 10 zpráv. Vybraná skupina přečte sérii těchto zpráv.

Krok 3:

Napište co nejvíce pocitů, jak se asi cítí Petr (tyran, agresor, útočník).

Jiná skupina přečte, jaké pocity přisoudila Petrovi.

Krok 4:

Napište co nejvíce pocitů, jak se asi cítí Pavel (oběť).

Další skupina přečte, jaké pocity přisoudila Pavlovi.

Krok 5:

Co nejpodrobněji vypočítejte (nakreslete) Petra a Pavla na základě vámi uvedených pocitů.

Krok 6:

Galerie – přehlídka prací ostatních skupin. Diskuse na toto téma, příklady z vlastního života

Krok 7:

Domácí úkol – napsat na zvláštní papír, následně odevzdat učiteli:

- 1/ jak by se měl Pavel bránit proti Petrovu agresivnímu jednání
- 2/ čeho se Petr dopouští z hlediska sociálních norem a z hlediska právních norem
- 3/ jaké důsledky hrozí Petrovi (z hlediska školního řádu a z hlediska trestně právního)
- 4/ jak by se sami zachovali, kdyby se ocitli v Pavlově situaci. Se získanými údaji, informacemi může pedagog dále pracovat.

Pracovní list č. 6

II. stupeň ZŠ

SEXTING

Cíl činnosti:

Pochopení významu a obsahu pojmu sexting. Varování před jeho nebezpečím a ilustrace možných důsledků.

Časová dotace:

45 min, práce jednotlivců, anonymně

Pomůcky:

Čistý papír A4, psací potřeby.

Průběh:

Žáci si na kraji čistého papíru zaznamenají tato slova: notebook s webkamerou – narozeniny – internet – Facebook – teenager – spodní prádlo.

Krok 1:

Maximálně v rozsahu deseti vět napište příběh, ve kterém použijete zaznamenaná slova (čas 15 min).

Krok 2:

Napište rizika, která plynou z teenagerova jednání (vydírání, sexuální obtěžování, zesměšnění se, reakce rodičů...), (čas 15 min).

Krok 3:

Napište vlastní názor na sexting a zda s ním máte nějakou zkušenost (čas 5 min).

Krok 4:

Diskuse na téma sexting, jeho nebezpečí a možné důsledky. Rizika, která žáci vyjmenují, je vhodné zaznamenat na tabuli. Několik dobrovolníků může přečíst příběh, který napsali.

Poznámka:

Použití tohoto pracovního listu je možné, až když jsou žáci seznámeni s pojmem sexting. Pedagog si pracovní listy ponechá.

Pracovní list č. 7
III. stupeň SŠ
ŠIKANA Z POHLEDU PRÁVA A PROFILU PACHATELE

Cíl činnosti:

Vytvoření komplexního vnímání rozsáhlé problematiky šikany.

Časová dotace:

45 min a práce jednotlivců, nebo 2 x 45 min (dvouhodinovka) a práce skupin, přičemž v 1. hodině pracují studenti samostatně s předtištěným pracovním listem a ve 2. hodině si ve skupinách srovnávají své výsledky a vzájemně si je upravují a doplňují.

Pomůcky:

Papír formátu A4 s předtištěnými pavoukem bublin, psací potřeby.

Průběh:

Do předtištěných a pojmenovaných bublin studenti vpisují své vědomosti v dané oblasti. Skupiny na záznamový papír zapisují konečné správné odpovědi. Následuje vzájemná skupinová prezentace odpovědí.

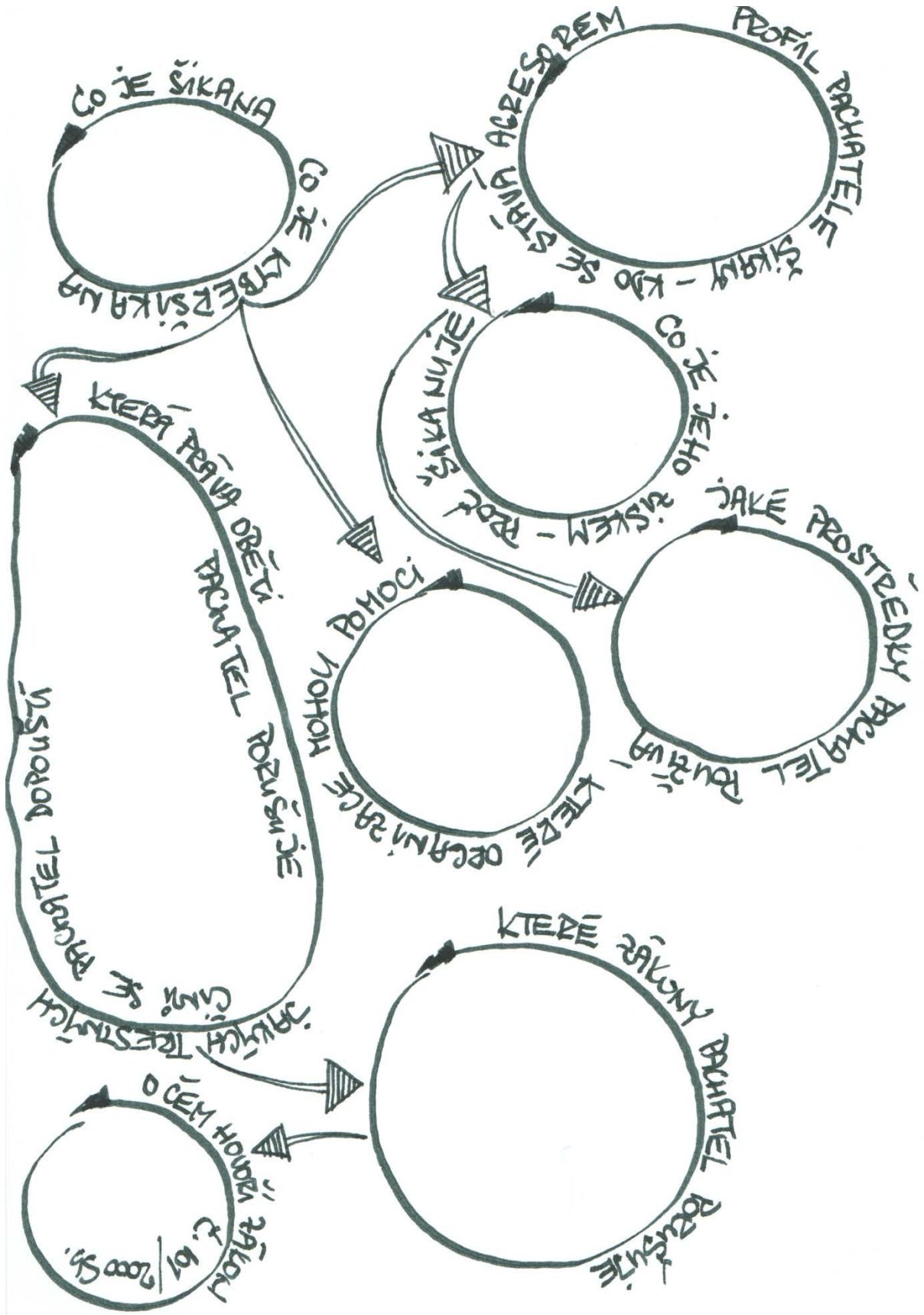
Práci končíme řízenou diskusí.

Názvy bublin:

- co je šikana – co kyberšikana
- profil pachatele šikany – kdo se stává agresorem
- co je hlavním ziskem – proč šikanuje
- jaké prostředky pachatel používá
- které organizace poskytují odbornou pomoc
- která práva oběti pachatel porušuje – jakých trestných činů se pachatel dopouští
- které zákony pachatel porušuje

Pozn.:

- zákon o přestupcích (ublížení na cti, urážka a posměch)
- občanský zákoník (natáčení, fotografování, zveřejnění snímků bez souhlasu dotyčné osoby)
- trestní zákoník (pomluva, nebezpečné vyhrožování, nebezpečné pronásledování atd.)

Pracovní list č. 8

III. stupeň SŠ

JÁ JAKO OBĚŤ

Cíl činnosti:

Pěstování schopnosti vcítění se do prožívání oběti, vnímání hloubky psychického, fyzického a sociálního dopadu kyberšikany na oběť.

Časová dotace:

45 min, práce ve skupině

Pomůcky:

Čistý papír formátu A4. Psací potřeby.

Průběh:

Studenti se rozdělí do pracovních skupin po čtyřech. Každý člen skupiny obdrží list papíru. Jednotliví členové skupiny zapisují (čas max. 5 min.):

1. žák píše o psychických zraněních oběti vystavené kyberšikaně
2. žák píše o somatických následcích stresu vyvolaného kyberšikanou
3. žák píše o společenských dopadech pro oběť vystavenou kyberšikaně
4. žák píše o možných důsledcích a právních postizích pro pachatele kyberšikany

Studenti si následně vzájemně vyměňují listy a doplňují údaje, které jejich kolega opomněl (čas max. 15 min).

Společně vyberou dle jejich názoru nejzávažnější dopad na oběť po stránce psychické, somatické a sociální. Vyberou si dva mluvčí, kteří následně prezentují práci vlastní skupiny ostatním skupinám.

1. mluvčí prezentuje dopady kyberšikany na oběť
2. mluvčí prezentuje možné důsledky i právní postihy pro pachatele

V případné volné diskusi probíhá interpretace pocitů, myšlenek, názorů, ale také prezentace vlastních zkušeností. Studenti se střídají, aby se dostalo prostoru co největšímu počtu z nich.

Pracovní list č. 9
III. stupeň SŠ
SEXTING

Cíl činnosti:

Varování před nebezpečím sextingu, rizikový a ohrožujícím chováním a možnými důsledky pro pachatele z hlediska trestněprávního.

Časová dotace:

2 x 45 min (dvouhodinovka), 1. hodina individuální práce, 2. hodina skupinová práce

Pomůcky:

Silnější papír formátu A1 (např. balící), silné popisovače (4 barvy pro každou skupinu), internet.

Průběh:

V první hodině probíhá samostatná práce studentů s internetem (v počítačové učebně pod dohledem pedagoga).

Zadání pro samostatnou práci - vyhledejte na dostupných portálech informace/odpovědi:

- co je to sexting
- čím je nebezpečný
- trestné činy, podle nichž může být pachatel sextingu stíhán
- je možné sexting považovat za typ normálního sociálního chování?

Ve druhé hodině se studenti rozdělí do pracovních skupin po čtyřech.

Bez použití poznámek z předchozího úkolu formou týmové práce odpovídají na výše uvedené otázky.

Vyhodnocení správnosti odpovědí.

Volná diskuse na téma sexting, prezentace názorů, protinázorů, pocitů, vlastních zkušeností.

Materiál vznikl v rámci projektu Škola bezpečně online: Zvýšení kvality vzdělávání v oblasti bezpečného užívání internetu v Pardubickém kraji. Registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.12/04.0016.

Tento projekt je prostřednictvím Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost financován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR.

Vydalo Národní centrum bezpečnějšího internetu v roce 2012.

Na materiálu spolupracovali Mgr. Anna Mašková, Mgr. Kateřina Lukášová, Mgr. Rastislav Pacák a Mgr. Jana Brandejsová.

www.saferinternet.cz

www.ncbi.cz

www.bezpecne-online.cz